

Άρθρο του Ηλία Τζιώρα, Υπ. Διδάκτορα Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς & Τοπικής Ιστορίας (Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου)

Το ψαροχώρι του Δεδέαγατς (δέντρο του καλόγερου στην οθωμανική γλώσσα) ήταν ένας μικρός οικισμός με φυσικό λιμανάκι στη Θράκη ως να αποφασίσει ο Γερμανοεβραίος Βαρόνος Χιρς (MauricedeHirsch) να γίνει σιδηροδρομικός κόμβος διασύνδεσης των σημαντικότερων πόλεων των Βαλκανίων στα τέλη του 19ου αιώνα. Τα τρένα έφτασαν και μετέφεραν ευρωπαϊκό αέρα στην (μετέπειτα) Αλεξανδρούπολη και στην υπόλοιπη Βόρεια Ελλάδα που είχε ακόμα άρωμα Ανατολής.

Ο Σιδηρόδρομος και το Λιμάνι χάραξαν την ιστορία της Αλεξανδρούπολης και δημιούργησαν μια πόλη νέα και κοσμοπολίτισσα με διεθνείς τράπεζες, προξενεία και εμπορικούς ακολούθους ξένων χωρών. Ανάμεσα στους πληθυσμούς που μετακινήθηκαν στη νέα πόλη για εργασία και καλύτερο μέλλον ήταν και Εβραϊκής καταγωγής όπως φαίνεται στις απογραφές. Το 1889 ήταν 35 άτομα ενώ το 1928 κατοικούσαν 181 συμπολίτες μας Εβραϊκής καταγωγής, όπως καταγράφει ο ιστορικός ερευνητής κύριος Θρασύβουλος Παπαστρατής.

Στις αρχές της τραγικής δεκαετίας του **1940, οι Εβραίοι της Αλεξανδρούπολης ήταν περίπου 150**. Μαζί με τους ομοθρήσκους τους όλων των περιοχών της Θράκης και της Ανατολικής Μακεδονίας, συνελήφθησαν **το βράδυ της 3ης Μαρτίου 1943 από τις Γερμανο-Βουλγαρικές Αρχές Κατοχής και στάλθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα του θανάτου**.

Μας θυμίζει η κυρία Ράνια Πανταζίδου πως η εγγονή της Ιουλίας Δραγούμη, Άλεξ Ζάννου στο βιβλίο της «Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος στην Ελλάδα. 1940-1944. Αναμνήσεις.» αναφέρει: «...στο σπίτι έχω μια νέα κοπέλα, την Ντορέττα, που έφερα μαζί μου από την Αλεξανδρούπολη λίγο πριν γεννηθεί ο Στέφανος για να με βοηθάει με τα παιδιά. Είναι Εβραία. Η οικογένειά της (πατέρα, μητέρα, αδελφό και 3 αδελφές) μπροστά στην εισβολή των Βουλγάρων στην Θράκη καταφεύγουν και αυτοί στην Αθήνα. Έχοντας υπ' όψει την εγκληματική μεταχείριση των Εβραίων από τους Γερμανούς στην υπόλοιπη Ευρώπη, πρέπει να φροντίσω για ψεύτικες ταυτότητες. Ευτυχώς στο Υπουργείο Εσωτερικών είναι ο ναύαρχος Γέροντας,

παλιός φίλος του πατέρα μου, που με ξέρει από μικρή. Του λέω μόνον ότι αυτή η οικογένεια έφυγε λόγω των Βουλγάρων και τους βγάζουμε ταυτότητες με χριστιανικά ονόματα. Θα σωθούν όλοι, εκτός από τον αδελφό: θα τον προδώσει κάποιος άτιμος που τον ήξερε από την Αλεξανδρούπολη. Θα τον φορτώσουν και αυτόν στα βαγόνια για μεταφορά ζώων, χωρίς παράθυρα, χωρίς θέση για να καθίσουν, όπου μόλις φθάνουν, οι Γερμανοί στοιβάζουν τους Εβραίους που πιάνουν για να τους στείλουν στα στρατόπεδα θανάτου. Είναι τέτοια η κατάσταση που ήδη στον επόμενο σταθμό έχουν πεθάνει οι μισοί από ασφυξία...».

Από τους Εβραίους της Αλεξανδρούπολης που στάλθηκαν στα στρατόπεδα θανάτου και κυρίως στην Τρεμπλίνκα μόνο 4 επέζησαν...

Ο ιστορικός ερευνητής κ. **Θρασύβουλος Παπαστράτης** αναφέρει: «Περίπου 400 Έλληνες Εβραίοι, εγκατέλειψαν την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Έφυγαν κυρίως όσοι είχαν τη δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλο τόπο και της μακρόχρονης παραμονής κρυπτόμενοι».

Μία από τις οικογένειες που κρύφτηκαν σε άλλο μέρος ήταν και η **οικογένεια Πέππο Ρεϊτάν**. Τον συγκλονιστικό αγώνα επιβίωσης τους μας διηγείται στην μαρτυρία της, η κόρη του κυρία **Βίκυ Ρεϊτάν**. Γεννήθηκε στη Βόρεια Εύβοια και στο χωριό Αχλάδι που ήταν η κρυψώνα τους:

«Όταν οι Γερμανοί μπήκανε στην Πολωνία τον Σεπτέμβριο του 1939 και άρχισαν να μαζεύουν τους Εβραίους, ο πατέρας μου είχε την προαίσθηση πως οι Ελληνοεβραίοι θα είχαν την ίδια μοίρα! Το 1942, πήρε την οικογένεια του (σύζυγος Ρόζα και κόρη Ραχήλ) και με μεγάλες ταλαιπωρίες, κατέληξε στην Εύβοια! Με χριστιανικά ονόματα (Ανδρέας ο ίδιος, η σύζυγος Ρούλα και η κόρη Λίλη), τα οποία αποκτήσανε από τις Ελληνικές αρχές, κρύφτηκαν σε ένα χωριό της Βόρειας Εύβοιας, το Αχλάδι έως το 1945!

Εγώ η Βίκυ Ρεϊτάν γεννήθηκα τον Οκτώβριο του 1944 στο Αχλάδι. Οι Άγγλοι μετά την απελευθέρωση, βοήθησαν την οικογένεια μου να επιστρέψουμε στην Αλεξανδρούπολη το 1945! Η Ισραηλίτικη κοινότητα της πόλης μας είχε εξοντωθεί ολοκληρωτικά. Οι περισσότεροι στο στρατόπεδο θανάτου Treblinka της Πολωνίας. Ο πατέρας μου έχασε στα χέρια των Γερμανών τη μητέρα του, τις 3 αδελφές του με τις οικογένειες τους και το μικρότερο αδελφό του Νισίμ Ρεϊτάν. Ήταν απίστευτα μορφωμένος και πολύγλωσσος και σκοτώθηκε σε ανατίναξη τρένου. Είμαστε η ΜΟΝΗ οικογένεια που επέστρεψε.. 4 άτομα!

Αυτά τα λίγα που σας έγραψα, είναι μία μικρή περίληψη από τη μεγάλη τραγωδία της οικογένειας Ρεϊτάν».

Στο **Αιδυμότειχο** η τραγωδία ήταν ακόμα μεγαλύτερη. Στην ιστοσελίδα του Κεντρικού Ισραηλίτικου Συμβουλίου της Ελλάδας διαβάζουμε «..η εβραϊκή κοινότητα Διδυμοτείχου ήταν μια από τις αρχαιότερες Εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδος και η μεγαλύτερη της Ελληνικής Θράκης. Σύμφωνα με στατιστική του 1906 που δημοσιεύτηκε στο Bulletin d' Orient, στο Διδυμότειχο ζούσαν 1110 Εβραίοι.

Το **1911** ανεγείρεται νέο σχολικό κτίριο, στο οποίο το **1913** φοιτούν **255** μαθητές. Στη σχολή αυτή δίδαξαν, ο **Ιωσήφ Πέσσαχ**, ο **Ηλίας Μπαρτζιλιάι** (μετέπειτα **Αρχираββίνος Αθηνών**), ο **Σαμουήλ Ναχόν** και ο **Ιωσήφ Ρεϊτάν**.

Στις αρχές του **20ου** αιώνα, η **Ισραηλιτική Κοινότητα Διδυμοτείχου**, γνώρισε μέρες ακμής. Χαρακτηριστικό είναι ότι, το **1913** ο τσάρος της Βουλγαρίας Φερδινάνδος διέμεινε στη μεγαλοπρεπή οικία του Ραφαήλ Μπεχάρ. Εκεί διέμεινε και ο Βασιλιάς της Ελλάδος Αλέξανδρος.

Οι **Εβραίοι του Διδυμοτείχου** ήταν ιδιοκτήτες βιοτεχνιών, καταστημάτων αλλά και τεχνίτες. Ξεχωριστή θέση στην οικονομική ζωή κατείχε η **οικογένεια Τζιβρέ**, κορυφαία στο εμπόριο μεταξιού.

Τον Απρίλιο του **1941**, εισβάλλουν στην πόλη οι Γερμανοί. Κάποιες Εβραϊκές οικογένειες πρόλαβαν να διαφύγουν στην Τουρκία και από εκεί λίγες φτάνουν στην Παλαιστίνη. Οι υπόλοιπες επαναπροωθούνται από τους Τούρκους, για να συναντήσουν τη μοίρα των άλλων Ελληνοεβραίων. Τα επόμενα δυο χρόνια, λεηλατούνται οι περιουσίες των Εβραίων και επιτάσσονται τα σπίτια τους.

Στις **4 Μαΐου του 1943**, συλλαμβάνονται και μεταφέρονται, **στοιβαγμένοι σε βαγόνια για ζώα, στη Θεσσαλονίκη 731 Εβραίοι από το Διδυμότειχο και 180 από τη Νέα Ορεστιάδα. Από εκεί στην Πολωνία, στο ταξίδι χωρίς γυρισμό.**

Το **1985** δεν υπάρχει κανένας Εβραίος και το **1987** διαλύεται και επίσημα η **Ισραηλιτική Κοινότητα Διδυμοτείχου**».

Ο **γιατρός κύριος Ηλίας Πέσσαχ** προσθέτει την οικογενειακή μαρτυρία του στην σελίδα «Γειτονιές και Αναμνήσεις της Αλεξανδρούπολης»:

«...το τελευταίο ζευγάρι Εβραίων του Διδυμοτείχου ήταν ο παππούς μου **Ισαάκ Εσκενάζι** και η γιαγιά μου **Ρεβέκκα Εσκενάζι**.

Ο **Ισαάκ Εσκενάζι** ήταν έμπορος. Είχε μαγαζί με υφάσματα στην κεντρική πλατεία του Διδυμοτείχου και επιζών Ολοκαυτώματος. Όλη του η οικογένεια, γονείς, αδέρφια, 1η σύζυγος και παιδιά εξοντώθηκαν. Ο μόνος συγγενής του που επέζησε ήταν ο **Σολομών Μπέχαρ**. Κατάφερε και τον διέσωσε μέσα στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως όπου ήταν και οι 2.

Η **Ρεβέκκα Εσκεναζι** ήταν κόρη του Αρχираββίνου **Μωυσή Πέσσαχ** και αδελφή του Ραββίνου **Ιωσήφ Πέσσαχ**. Ο 1ος της σύζυγος εξοντώθηκε από τους Βούλγαρους στη Δράμα όπου διέμεναν ενώ ο **Τζέκης Κοέν** γιος της από εκείνο το γάμο, είναι ο τελευταίος Εβραίος της Δράμας. Έχασε 2 αδελφούς της στο Ολοκαύτωμα, ενώ την αδελφή της τη βίασαν οι ναζί σε επιδρομή σε χωριό του Βόλου. Κρύβονταν μαζί με τον πάτερα τους Αρχираββίνο Πέσσαχ χωρίς να ξέρουν ποια είναι. Από τότε δεν ξαναμίλησε. Η δε μητέρα της επίσης πέθανε λίγο καιρό μετά με την είδηση των θανάτων των γιων της».

Μετά την απελευθέρωση το Ελληνικό κράτος κάνει προσπάθειες να ανακουφίσει τον πόνο και να υποστηρίξει την αποδεκατισμένη Εβραϊκή κοινότητα της Ελλάδας. Στη Θράκη και στην Αλεξανδρούπολη, οι μνήμες των Εβραίων συμπολιτών μας παραμένουν ζωντανές αλλά η άλλοτε ακμάζουσα Εβραϊκή κοινότητα έχει χαθεί.

Το 1945, ο Υπουργός Οικονομικών Μιχαήλ Πεσματζόγλου με νόμο ορίζει πως όσοι Έλληνες καταχράστηκαν ή καταπάτησαν περιουσίες Εβραίων θυμάτων των ναζί, θα τιμωρηθούν αυστηρά ως να αποζημιώσουν τους συγγενείς των θυμάτων. Όσα περιουσιακά στοιχεία ανήκουν σε θύματα χωρίς συγγενείς, θα αξιοποιηθούν για την ανακούφιση των υπόλοιπων επιζώντων.

Ευχόμαστε με όλη μας την ψυχή ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ! Είναι υποχρέωση μας να εξασφαλίσουμε ότι οι νέες γενιές γνωρίζουν και η ανθρωπότητα θα κερδίζει πάντα την αδιαφορία και το ρατσισμό. Κρατάμε το κερδί τους αναμμένο με ελπίδα.

***Φωτογραφία:** 1925, μπροστά στη Συναγωγή της Αλεξανδρούπολης φωτογραφίζονται νεαρές κυρίες της Εβραϊκής και της Αρμένικης κοινότητας. (Πηγή: Γειτονιές & Αναμνήσεις Αλεξανδρούπολης / Μαρία Καράογλου)

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα enikos.gr](http://ιστοσελίδα.enikos.gr), 9.4.2021